

GÖRÖMBEI ANDRÁSRÓL, HATÁRTALANUL

■ Az irodalomtörténészt, debreceni egyetemi tanárt, szerkesztőt, az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság elnökét búcsúztatja a budapesti *Hitel*. A pályatársra emlékezők sorra Görömbei elhivatottságát, a magyar irodalom egészére figyelő munkásságát, szónoki képességét emelik ki, a „szelíd vitázó”, a „tisztesség géniusza” (Bertha Zoltán) metaforában ragadva meg az életút és életmű jellemzőit.

Barta Jánostól tanulta Görömbei András, hogy a hivatás egzisztenciális ügy, azt a személyiség teljes súlyával kell szolgálni, és hogy „a jelentős irodalmi műben mindig valami fontos emberi ügy fogalmazódik meg” (Márkus Béla). „Minden tájegységet, szülőföldet, tájhazát szeretett – így védte nemzetét, így mentve annak összes értékét” – írja róla Bertha. Ebben a vonatkozásban olyan elődei voltak, mint Czine Mihály, Kiss Ferenc. A mestereitől tanultakat Elek Tibor a következőkben összegezi: „Barta János, Heidegger, Gadamer és Jauss nyomán nem szűnt meg hangoztatni az irodalom létértelmező funkcióját és nélkülözhetetlen szerepét az egyén és a közösség számára: »A műalkotás semmi mással nem pótolható létismereti értéket ad az embernek. A személyiség és a közösség örökké változó identitásának legmélyebb forrása, táplálója»; »Az irodalmi mű megváltoztatja, gazdagítja világlátásunkat, megkérdőjelezi beidegződéseinket, a világ új észleléséhez segít bennünket.« Számtalanszor hitet tett amellett, hogy az esztétikai érték bonyolult, összetett jelenség, amelyben a valóságismereti, az eszmét sugárzó és a képi-

emotív, szerkezeti-formai értékek egymást feltételező egységet alkotnak, így »az esztétikai érték és a közösségi felelősség, közösségi gond, közösségi tudatformálás nem ütköznek egymással»; »erkölcs és esztétikum nem szembeállítható, hanem egymást feltételező elemek«. A művészet és az irodalom illetékessége terén határokat nem ismert el, állította, hogy nincs irodalmon kívüli terület.” Bertha Zoltán szerint pedig „az újabb magyar irodalomtörténet-írás olyan kiemelkedő fejezete a Görömbei Andrásé, amely terhes elfogultságoktól mentesen – és egyes művek mikroanalíziseitől az akkurátus, invenciózus filológiai vizsgálatokon át a nagy erudícióval rendszerező életmű- és korszaktablókig haladva –, eszméltető evidenciaszerűséggel egyeztetti a sokfajta értékszempont-lehetőséget, nem hagyva ki közülük az egzisztenciális jelentéstudajdonítás és értelemadás módzatait sem. Úgy tekint az »egymást segítő, erősítő« természetes sokféleségre a kortárs irodalom ízlésirányai, szemléletágazatai, világkép-mintái között, hogy azok, ha »igazi értékeket hoznak, sohasem lehetnek, mint ahogyan a művészetek története ékesen demonstrálja, ellenségei egymásnak, hanem inkább kiegészítői és megvilágítói.«”

Valamennyi emlékező hosszan sorolja azokat a 20. századi magyar írói életműveket, amelyeknek kritikai-irodalomtörténeti értékelésében Görömbei András fontos szerepet vállalt, Németh Lászlótól és Illyés Gyulától Csoóri Sándorig, Sütő Andrásig és Nagy Gáspárig. (*Hitel* 2013. 8. sz.)

K. L.

POSTMODERN SZÖVEGGENERÁTOR 2.0

■ Kenyérkereseti – de a hiúság lélektani természetével is kapcsolatos – ügy, amiről nem szokás beszélni: a jelenlegi tudományos irodalom egy részét nem az eszmék szabadpiaci kereslete, hanem a közlés-kényszer működteti „publish or perish”, „közzölj vagy kotródj” jelisével. Míg egyes emberek bélyeget gyűjtenek, addig mások a saját szakmai publikációkat, amelyekről túlzás lenne azt állítani, hogy csak egy szűk kört érdekelnek. A *Metalurgia International* című, a Thomson Reuters által jegyzett hazai szakfolyóiratot azonban evidens módon – a szeptember közepén, az idei hatodik lapszám kapcsán kirobbant botrány tanúsága szerint – még a tulajdon szerkesztői sem olvasták, ugyanis csuklás nélkül átengedték a Belgrádi Egyetem két tanára és egy doktori hallgatója rikító szaktanulmány-paródiáját „a véletlenszerű adatok feldolgozására használt transzformatív hermeneutikai heurisztika kiértékeléséről” (*Evaluation of Transformative Hermeneutic Heuristics for Processing Random Data*). A derék kutatók nyilatkozata alapján az önleplezés nem is annyira a romániai tudományos folyóiratkultúrát, hanem inkább a leggyengébb ellenállás elve alapján pontokat gyűjtő szerb kollégákat és a szakmai közlések egyoldalú – illetve még egyoldalúságában is torz – mércéjének alkalmazása nyomán történő szakmai előrelépések gyakorlatát érinti. Az eset tanulsága szerint ahhoz, hogy egy tudományos kacsca jelenleg Kelet-Európában fogyasztható legyen, nemcsak az olyan divatos kulcsfogalmak szerepeltetése szükséges, mint a hermeneutika vagy az e-learning, hanem a térség viszonylagos elmaradottságát és kulturális frusztrációit meglovgoló témaválasztás is, hiszen a „kutatás” eleve azt firtatja, hogy „egy fejlődő ország polgárai hogyan látják az Európai Unió által nyújtott támogatást”. A tudományos kutatás látszatához jelenleg a következő elemek szükségesek: köldöknézés és fontoskodó hangnem, politikailag relevánsnak tekintett témaválasztás, a régi jó posztmodern terminológia, ábrák. A megjelenéshez szükséges tudás legnagyobb-részt stílári és ideológiai, illetve a szer-

kesztői elvárások ismeretén múlik: (a) a szöveget nyissa a Microsoft Word; (b) a hivatkozások formailag rendben legyenek.

Azoknak, akik ismerik, a hazai sajtóban is helyel-közzel hivatkozott Sokal-ügy jutott eszükbe az egészlől. Sőt, a kívánatos szakmai kritériumokat leképező tanulmány egyik poénja, hogy Alan Sokal példáját szóvá is teszi: „a saját heurisztikánk széles összefüggésben áll Sokalnak a hermeneutika terén kifejtett munkájával”, amely több mint másfél évtizeddel ezelőtt, 1996-ban játszotta ki a folyóirat-szerkesztők sznobériáját. A New York-i Egyetem fizikaprofesszora úgy döntött, hogy próbára teszi a posztmodern irodalom- és kultúratudomány intellektuális lelkiismeretét, és kipróbálja, hogy a tudománypolitikai szempontból rivális szaklapok vajon közölnek-e „egy értelmetlenségekkel bőven fűszerezett cikket, amennyiben (a) jól hangzik, és (b) hízeleg a szerkesztők ideológiai előítéleteinek” (ez utóbbiak nagyjából: kulturális relativizmus és nyelvi szolipszizmus). A két eset közötti különbségek azonban lényegesegek. Alan Sokal csínye (*A határok áttörése: arccal a kvantumgravitáció transzformatív hermeneutikája felé*) leginkább arról szólt, hogy a posztmodern kultúrákritika – teljes joggal – társadalmi és nyelvi konstrukcióként leplez le számos objektívnek vélt (kulturális) ténytársulást, holott az objektív tudományok szubjektív kritikája, feltételezett szubjektív aspektusait feltárása nevetséges kísérlet; a tények makacs dolgok, és tények maradnak, hiába gondolják az irodalmárok, a filozófusok és a hasonszőrűek úgy, hogy azok pusztán társadalmi konstrukciók, és így a (reál)tudományos megismerésben is bármely vélemény egyformán érvényes (anélkül hogy ez a szentségesnek és sértetetlennek vélt társadalmi berendezkedési szabályok relativista kritikáját igazán érintené). És külön vita tárgya lehet itt ezután, hogy a diskurzusok határát, végső referenciáját képező nyers tény fogalma esetleg mégiscsak pusztán elvont konstrukció, vagy ellenkezőleg, a társadalmi konstrukciók valamiféle tudományos erkölcsi kalkulus keretében nagyon

is objektíven összemérhetőek (a lehetséges emberi kiteljesedés, az általános szenvedés csökkentése és hasonló kritériumok mentén), mint az újabban például a multikulturalizmus ellenében egyre hátrózottabban felmerül.

Dragan Djuric, Boris Delibasic és Stevica Radisic hermeneutikai csínye ehhez képest – semmitmondásában – vajmi keveset mond, és éppen ebben nagyon is tipikusan és félreismerhetetlenül hazai. Nem a tudományháborúk (*science wars*) történetéhez szolgáló adalék, a tudományos realistikák és a posztmodern konstruktivisták, a reál- és a humán tudományok összecsapásának dokumentuma – erről jelenleg Steven Pinker és Leon Wieseltier vitatkozik a *New Republic* című folyóiratban –, hanem mindössze a lusta szerkesztőkhöz intézett figyelmeztetés. A tudományos értekező próza nyelvjárását, amely egy unalmas és enyhén undorító, száraz és önreflexív ögörög

dialektus, Arisztotelész teremtette meg. (Akinek formális bizonyítási stílusa nagyjából ilyenyszerű: „Ötféle értelemben mondjuk, hogy pé. Ezek a következők: idő, micsodaság és helyzet. Úgymint: pékor, pé alatt, pé mint sétáló, fehér vagy: ez az ember. Nos, ez egyik értelemben sem non-pé, tehát pé.”) Előtte tankölteményre, drámára, aforizmára és mesére, egyszerűval sokféle más műfajra volt példa a filozófiában és a tudományban. Ma már elképzelhetetlen, hogy valaki akár csak Nietzsche *Zarathustrájának* (1883–1885) prózaversstílusában közöljön bármi komolyabbat, nem beszélve a tudományos kutatás módszertanát kidolgozó Francis Bacon esszéiről, aforizmáiról, regényéről. Nagyon is elképzelhető azonban, hogy minden szcientometriai elvárás teljesítése ellenére ne közöljön valójában semmit sem. (*Metalurgia International* 2013. 6. sz.)

Rigán Lóránd

